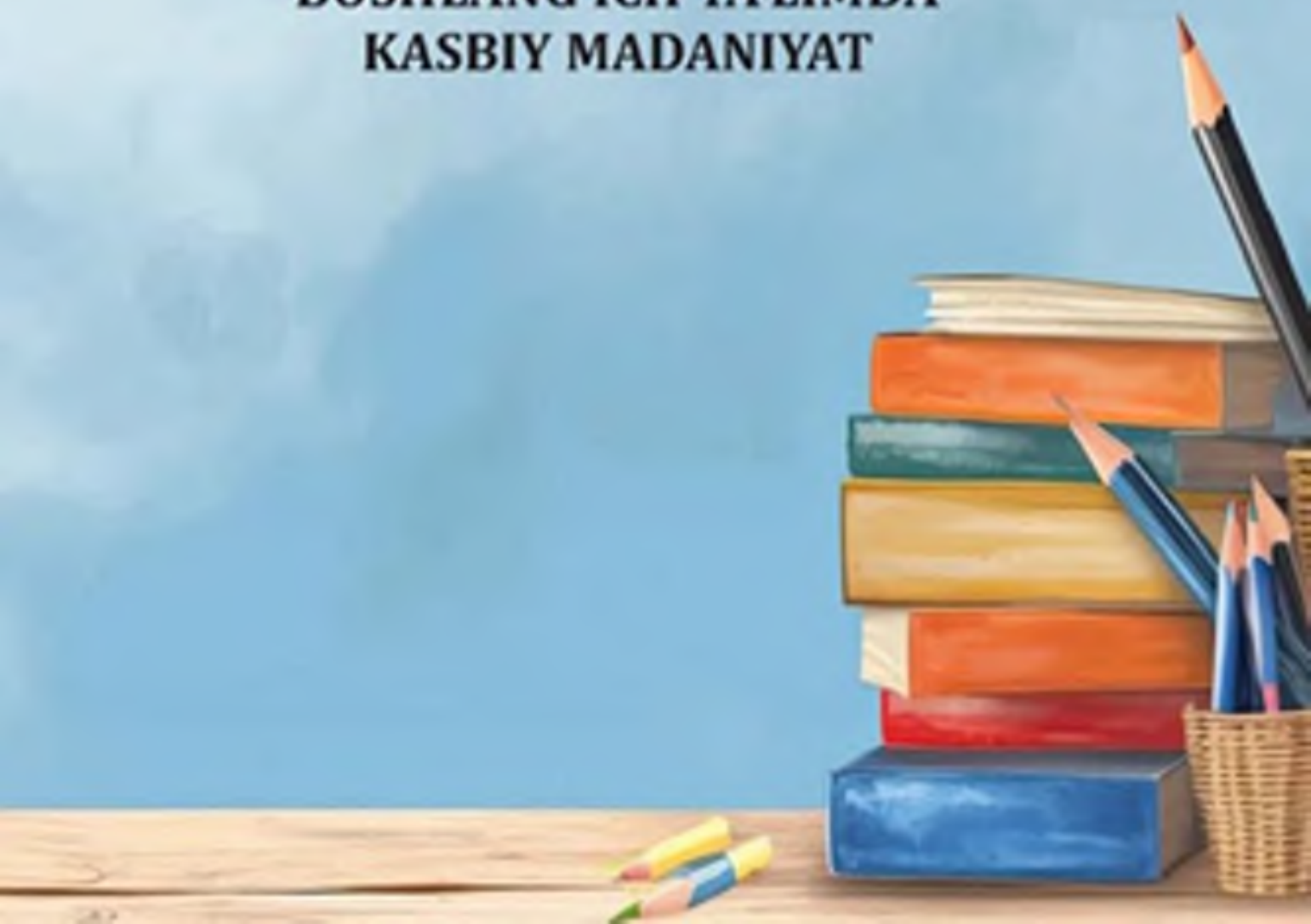
Kuchkinov A.Y.

BOSHLANG‘ICH TA'LIMDA KASBIY MADANIYAT

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

ABDUMALIK KUCHKINOV YULDASHOVICH

BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA KASBIY MADANIYAT

(DARSLIK)

60110500-Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabalari uchun

Toshkent
«Yangi chirchiq prints»
2025

UO‘K 373.3;37.02
KBK-74.200
K-67

Kuchkinov A.Y. Boshlang‘ich ta’limda kasbiy madaniyat // Darslik. Toshkent. “Yangi chirchiq prints”, – 2025. 152 bet.

Mazkur Darslik yangi o‘quv fani “Boshlang‘ich ta’limda kasbiy madaniyat” bo‘yicha ilk bor tayyorlangan bo‘lib, unda ushbu fanning davlat ta’lim standartlari hamda malaka talablari, shuningdek, uning asoslari milliy va xorijiy ta’lim tajribalari asosida yoritib berilgan. Darslikda o‘qitishning kredit-modulli tizimi talablari hisobga olingan va u 60110500- – “Boshlang‘ich ta’lim” yo‘nalishi talabalari uchun mo‘ljallangan.

Mas’ul muharrir:
Shukurullo Qo‘ldoshevich Mardonov, pedagogika fanlari doktori, professor.

Taqrizchilar:
Jabborova Onaxon Mannapovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).
Umarov Baxrom Norboevich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

Darslik O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligining 2025-yil 14 apreldagi 730518 raqamli buyrug‘i bilan O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan litsenziya berilgan nashriyotlarda nashr etishga ruxsat berilgan.

ISBN 978-9910-780-31-8

MUNDARIJA

SO‘Z BOSHI 4

1-MODUL: O‘QITUVCHILIK KASBI VA KASBIY MADANIYATNING ASOSLARI

1-mavzu: O’qituvchilik kasbi, uning tarixi va zamonaviy jamiyatdagi o'rni 8

2-mavzu: Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy madaniyat.. 17

3-mavzu: Boshlang'ich ta'limda kasbiy madaniyat..... 22

4-mavzu: Boshlang'ich ta'limda kasbiy madaniyat turlari..... 28

2-MODUL: O‘QITUVCHINING KASBIY SHAKLLANISHI VA MADANIY TARAQQIYOTI

5-mavzu: Pedagogik madaniyat muammolari 39

6-mavzu: Bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisining kasbiy va shaxsiy shakllanishi va rivojlanishi..... 53

7-mavzu: O‘qituvchining kasbiy faoliyati..... 65

3-MODUL: PEDAGOGIK MULOQOT VA KOMMUNIKATIV MADANIYAT

8-mavzu: Pedagogik kommunikativ madaniyat: Ta’limda samarali muloqot 76

9-mavzu: Keng profilli boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi va yuqori malakali pedagog..... 90

4-MODUL: KASBIY TA’LIMDA INNOVATSION VA MODULLI YONDASHUVLAR

10-mavzu: Boshlang'ich ta'limda modulli o'qitish texnologiyalari 101

11-mavzu: Jahon mamlakatlari ta’lim tizimida boshlang‘ich ta’lim madaniyati..... 117

5-MODUL: XALQARO TAJRIBA VA TA'LIM MADANIYATI

12-mavzu: Singapur ta’lim tizimining kuchli tomonlari..... 128

13-mavzu: Boshlang‘ich ta’lim o‘quvchilarini kasbga yo‘naltirishda dastlabki pedagogik jarayonlar..... 138

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati..... 147

SO‘Z BOSHI

“***Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi***”ning sakkizinchi bandida mamlakatda sifatli ta’limga erishish vazifalari belgilangan[1]. So‘nggi bir necha yil ichida mamlakatimizda o‘sib kelayotgan avlodning sog‘lom va har tomonlama yetuk bo‘lib o‘sishiga qaratilgan maktabgacha ta’limning samarali tizimini tashkil etish, ta’lim-tarbiya jarayoniga ta’lim-tarbiyaning samarali shakl va usullarini joriy etish bo‘yicha ***“O‘zbekiston respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”***[2] qarori qabul qilindi. Shu jumladan O‘zbekiston Respublikasida umumiy o‘rta va maktabdan tashqari ta’limni tizimli isloh qilishning ustuvor yo‘nalishlarini belgilash, o‘sib kelayotgan yosh avlodni ma’naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatidan yangi darajaga ko‘tarish, o‘quv-tarbiya jarayoniga ta’limning innovatsion shakllari va usullarini joriy etish maqsadida, shuningdek O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5 sentabrdagi ***“Xalq ta’limini boshqarish tizimini takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”***gi PF-5538-son Farmoniga muvofiq, O‘zbekiston Respublikasining 2030 yilga kelib **PISA *(The Programme for International Student Assessment)*** Xalqaro miqyosda o‘quvchilarni baholash dasturi reytingi bo‘yicha jahonning birinchi 30 ta ilg‘or mamlakati qatoriga kirishiga erishish maqsadida, O‘zbekiston respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida farmoni[3] qabul qilindi. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrdagi “Xalq ta’limi tizimida ta’lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”[4]gi qarori, Respublika xalq ta’limi tizimida ta’lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish, xalqaro

[1] Mirziyoev Sh.M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi.-Toshkent, 2022.
[2] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4312-son qarori, 08.05.2019 yil.
[3] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5712-son farmoni, 29.04.2019 yil.
[4] O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 997-son qarori, 08.12.2018 yil.

aloqalarni o‘rnatish, ta’lim oluvchi-yoshlarning ilmiy-tadqiqot va innovatsiya faoliyatini, eng avvalo, yosh avlodning ijodiy g‘oyalari va ijodkorligini har tomonlama qo‘llab quvvatlash hamda rag‘batlantirish maqsadida qabul qilingan edi.

Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabalari uchun mo‘ljallangan bo‘lib, “Boshlang‘ich ta’limda kasbiy madaniyat” fanining fan dasturida talabalar o‘qituvchi va tarbiyachilarning kasbiy faoliyati sirlarini, mohirligini o‘rganadilar.

Boshlang‘ich ta’lim tizimi – jamiyatning ma’naviy, madaniy va iqtisodiy taraqqiyotida muhim o‘rin egallaydigan sohalardan biri hisoblanadi. Chunki aynan boshlang‘ich bosqichda bolalarning dunyoqarashi, shaxsiy xususiyatlari, muloqot madaniyati, mehnatga munosabati va kelgusidagi kasbiy yo‘nalishi shakllanadi. Shu bois, boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy madaniyati, pedagogik mahorat darajasi va shaxsiy fazilatlari ta’lim mazmunining samaradorligini belgilab beradi[5].

Qadim zamonlardan beri o‘qituvchilik ajoyib va mas’uliyatli kasb sifatida e’tirof etib kelingan. Sharq mutafakkirlari – Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Alisher Navoiy asarlarida muallimning jamiyatdagi o‘rni, uning ma’naviy sofligi, axloqiy yuksakligi va ta’lim-tarbiya mas’uliyati keng yoritilgan. Zamonaviy jamiyatda esa o‘qituvchilik kasbi nafaqat bilim berish, balki ijtimoiy faol, innovatsion fikrlaydigan, kommunikativ qobiliyatga ega, madaniy munosabatlarni boshqara oladigan mutaxassisni talab qiladi[6].

“O‘qituvchilik kasbi va kasbiy madaniyatning asoslari”da o‘qituvchilik kasbining tarixi, uning jamiyatdagi o‘rni va boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining kasbiy madaniyatiga oid nazariy qarashlar o‘rganiladi. Boshlang‘ich ta’limda kasbiy madaniyat – o‘qituvchining bilim, ko‘nikma, qadriyat va kasbiy etika yordamida pedagogik vazifalarni samarali bajarish qobiliyatidir[7]. Bunday madaniyatning turlari – axloqiy madaniyat, metodik madaniyat, kommunikativ

---

[5] Adizov B. *Boshlang‘ich ta’lim metodikasi*. – Toshkent: Fan, 2020.

[6] Xolbekov R. *Umumiy pedagogika*. – Toshkent: Innovatsiya Ziyo, 2017.

[7] Yusufxo‘jaeva F. *Pedagogik jarayon va shaxs rivojlanishi*. – Toshkent, 2020.

madaniyat, innovatsion madaniyat – o‘qituvchining barcha faoliyat sohalarida namoyon bo‘ladi.

“O‘qituvchining kasbiy shakllanishi va madaniy taraqqiyoti"da bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy va shaxsiy rivojlanishi, pedagogik madaniyat muammolari, o‘qituvchining kasbiy faoliyatining mazmuni yoritiladi. Zamonaviy pedagog yolg‘iz bilim beruvchi emas, balki bolalarning ijtimoiylashuvi, dunyoqarash rivoji, emotsional munosabatlari va muvaffaqiyati uchun mas’ul rahnamadir[8].

“Pedagogik muloqot va kommunikativ madaniyat” o‘qituvchining muvaffaqiyatida muloqot madaniyatining ahamiyatini ko‘rsatadi. Samarali pedagogik muloqot bola psixologiyasini chuqur tushunish, hamkorlik muhiti yaratish, o‘quvchining o‘ziga ishonchini oshirish va sinfda ijobiy psixologik iqlimni shakllantirishda muhimdir[9]. Keng profilli boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi esa faqat bitta fan bo‘yicha emas, balki barcha yo‘nalishlarda yuqori malakali bo‘lishni talab etadi.

“Kasbiy ta’limda innovatsion va modulli yondashuvlar”da boshlang‘ich ta’limda modulli o‘qitish texnologiyalari, xalqaro tajribalar, innovatsion metodlar o‘rganiladi. Modulli ta’lim o‘quvchi faolligini oshirish, mustaqil fikrlashni rivojlantirish, individual ta’lim traektoriyasini yaratishga xizmat qiladi. Jahon tajribasida – xususan Finlyandiya, Singapur va Koreya kabi mamlakatlarda – boshlang‘ich ta’lim madaniyati yuqori darajada rivojlangan bo‘lib, ularning modeli O‘zbekiston uchun ham ahamiyatlidir[10].

“Xalqaro tajriba va ta’lim madaniyati”da Singapur ta’lim tizimining kuchli tomonlari va boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini kasbga yo‘naltirish jarayonlari yoritiladi. Singapurning dunyoda yetakchi o‘rinlarni egallashida o‘qituvchining yuqori maqomi, katta moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va o‘qituvchi malakasini uzluksiz oshirish tizimi asosiy omillar sifatida

---

[8] Jumaniyozov J. *Pedagogik madaniyat asoslari*. – Toshkent: Ma’naviyat, 2018.

[9] Raxmatova D. *Pedagogik kommunikatsiya va muloqot madaniyati*. – Toshkent, 2019.

[10] UNESCO. *Primary Education Standards and Global Practices*. – Paris, 2019.

qayd etiladi[11]. Boshlang‘ich sinfda kasbga yo‘naltirish esa o‘quvchida mehnatga qiziqish uyg‘otish, hayotiy ko‘nikmalarni shakllantirish va kelajakda ongli kasb tanlashga tayyorlash jarayoni hisoblanadi.

“Boshlang‘ich ta’limda kasbiy madaniyat” fani pedagogning kasbiy yetukligini shakllantirish, nazariy va amaliy ko‘nikmalarini boyitish, boshlang‘ich ta’lim sifati va madaniyatini yuksaltirishga qaratilgan. Mazkur fan o‘qituvchining pedagogik fikrlashini kengaytiradi, innovatsion yondashuvlarga tayyorlaydi, zamonaviy ta’lim tizimida raqobatbardosh mutaxassis sifatida kamol topishiga xizmat qiladi.

---

[11] Sharpe L., Gopinathan S. *After Effectiveness: New Directions in the Singapore School System*. – Journal of Education Policy, 2002.

1-MAVZU: O‘QITUVCHILIK KASBI, UNING TARIXI VA ZAMONAVIY JAMIYATDAGI O‘RNI

Reja:

1. O‘qituvchilik kasbining tarixiy ildizlari

2. Pedagogik faoliyatning ijtimoiy va madaniy mohiyati

3. Zamonaviy jamiyatda o‘qituvchining o‘rni va mas’uliyati

4. O‘qituvchilik kasbining istiqbollari va innovatsion yondashuvlar

Tayanch so‘zlar: Pedagogika, o‘qituvchi, kasbiy kompetensiya, tarbiya, didaktika, ijtimoiy rol, pedagogik mahorat, insonparvarlik, innovatsion yondashuv, qadriyatlar.

1. O‘qituvchilik kasbining tarixiy ildizlari.

Insoniyat taraqqiyotining barcha bosqichlarida eng muhim qadriyat – bu ta’lim va tarbiya bo‘lib kelgan. Chunki har bir jamiyatning ma’naviy yuksalishi, madaniy rivoji va iqtisodiy qudrati, avvalo, o‘qituvchilarning fidokorona mehnati bilan chambarchas bog‘liqdir. O‘qituvchilik kasbi – bu nafaqat kasb, balki inson qalbiga nur, aqliga ziyoni singdiruvchi oliy burchdir.

Tarixdan ma’lumki, qadim zamonlardan boshlab, donishmand allomalar, ustoz va murabbiylar yosh avlodni ilmga undab, ularning qalbida ezgulik urug‘ini sochganlar. Shu bois, o‘qituvchi qadimdan “xalqparvar inson”, “ilm manbai” sifatida e’zozlangan. Bugungi kunda esa o‘qituvchilik kasbi yanada yuksak ma’naviy mas’uliyat kasb etib, zamonaviy axborot texnologiyalari, innovatsion yondashuvlar bilan boyimoqda.

Zamonaviy jamiyatda o‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki yoshlarni mustaqil fikrlashga, vatanparvarlik, mehnatsevarlik va insonparvarlik ruhida tarbiyalovchi ijtimoiy yetakchi sifatida muhim rol o‘ynaydi. Shu bois, o‘qituvchilik kasbining mohiyatini, tarixiy ildizlarini va bugungi kundagi o‘rni hamda mas’uliyatini chuqur anglash har bir ta’lim sohasidagi mutaxassis uchun zarurdir.

O‘qituvchilik kasbi insoniyat tarixining eng qadimiy va eng sharafli kasblaridan biri hisoblanadi. U jamiyat taraqqiyotining barcha bosqichlarida muhim ijtimoiy, ma’naviy va madaniy ahamiyat kasb etga[12]. Insoniyat sivilizatsiyasi shakllanishi bilan bir vaqtda bilim va tajribalarni avloddan avlodga yetkazish ehtiyoji yuzaga kelgan. Shu jarayon natijasida o‘qituvchilik faoliyati insoniyatning ijtimoiy-madaniy uzluksizligini ta’minlovchi kasb sifatida shakllangan[13].

Qadimgi davrlarda bilim va tajribalarni o‘rgatish og‘zaki an’analar orqali amalga oshirilgan bo‘lib, ularning asosiy maqsadi yosh avlodni hayotiy ko‘nikmalarga, axloqiy qadriyatlarga va mehnat faoliyatiga tayyorlashdan iborat edi. Shu davrda shakllangan ustoz-shogird tizimi ta’limning eng samarali shakli hisoblangan. Ustozning asosiy vazifasi faqat bilim berish emas, balki insonni kamolot sari yetaklash, axloqiy va ijtimoiy jihatdan shakllantirishdan iborat bo‘lgan[14].

Antik davr falsafiy maktablarida – Sokrat, Platon va Aristotel qarashlarida – o‘qituvchining shaxsiy fazilatlari, ma’naviy mas’uliyati va tarbiyaviy roli alohida e’tirof etilgan. Sokrat “bilim inson ongida uyg‘onadi, uni faqat ustoz yo‘lga soladi” degan g‘oyani ilgari surgan. Platon o‘zining “Davlat” asarida o‘qituvchini ideal jamiyatning ma’naviy poydevorini yaratuvchi shaxs sifatida ta’riflagan. Aristotel esa o‘qituvchini “fazilatli hayotga yetaklovchi” deb atagan[15]. Bu fikrlar o‘qituvchilik kasbining faqat amaliy faoliyat emas, balki falsafiy-axloqiy mohiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Sharq mutafakkirlari – Al-Farobiy, Ibn Sino, Beruniy, Alisher Navoiy va Abdulla Avloniy – o‘qituvchilikni insoniyat ma’naviy taraqqiyotining asosiy manbai deb bilganlar. Al-Farobiy “Fozil

[12] Bruner J. The Process of Education. – Harvard University Press, 1960.
[13] Davletshin M.G. Pedagogika tarixi. – T.: TDPU, 2002.
[14] Aristotel. Politika. – M.: Mysl, 1983.
[15] Platon. Davlat. – M.: Nauka, 1989.

- “Menga nima yoqadi?” savollar to‘plami;
- moslashtirilgan temperament testlari.

Ular orqali bola faoliyatga bo‘lgan munosabati aniqlanadi.

O‘yin orqali diagnostika

O‘yin faoliyati orqali bolalarning yetakchi tomonlari aniqlanadi. Masalan:

- qurish-o‘yinlari – konstruktorlik qobiliyatlari;
- rolli o‘yinlar – kommunikativ qobiliyat;
- ilmiy-o‘yinlar – tadqiqotchilik moyilligi.

Portfel (portfolio) tahlili

O‘quvchi ishlarining yig‘indisi uning rivojlanish dinamikasini ko‘rsatadi va qiziqishlari haqida samarali ma’lumot beradi.

Bu metodlarning barchasi birgalikda bolaning qiziqishlari va iste’dodlarini aniqlash uchun asos bo‘lib xizmat qiladi.

O‘quvchilarda qiziqish va qobiliyatni aniqlashning dastlabki metodlari

Metod turi	**Tavsifi**	**Afzalligi**	**Natija**
Kuzatish	Bolaning faoliyatini dars va o‘yin jarayonida kuzatish	Real xulq asosida aniqlik beradi	Qiziqish yo‘nalishi aniqlanadi
Suhbat	O‘quvchi bilan erkin muloqot qilish	Ichki motivlarni bilishga yordam beradi	Bolaning orzusi va moyilligi ma’lum bo‘ladi
Psixologik testlar	Yoshga mos diagnostik testlar	Tez va aniq natija beradi	Temperament va moyilliklar belgilanadi
O‘yin diagnostikasi	Rolli yoki konstruktor o‘yinlari orqali qobiliyatni aniqlash	Bolaga qiyinchiliksiz, tabiiy sharoitda	Ijodkorlik yoki liderlik kabi qobiliyatlar ko‘rinadi

Portfolio tahlili	O‘quvchi ishlarini yig‘ma tahlil qilish	Dinamik rivojlanishni ko‘rsatadi	Qobiliyatning o‘sish bosqichi aniq bo‘ladi

3. Boshlang‘ich sinfda kasbga yo‘naltirishga oid pedagogik jarayonlar va ularning samaradorligi

Kasbga yo‘naltirish jarayonlari boshlang‘ich sinfda ko‘proq o‘yin, amaliy mashg‘ulotlar, loyihalar va axborot manbalari bilan tanishtirish orqali amalga oshiriladi. Bu jarayonning samaradorligi o‘qituvchining metodik yondashuviga bog‘liq.

Kasblar bilan tanishtirish darslari

O‘quvchilarga real kasblar haqida sodda, tushunarli ma’lumot beriladi:

- shifokor, o‘qituvchi, quruvchi;
- hunarmand, rassom, muhandis;
- IT mutaxassisi, dizayner, agronom va boshqalar.

Tasviriy vositalar, videolar, rasmli kartalar bu jarayonni yanada qiziqarli qiladi.

Mehnatga oid amaliy mashg‘ulotlar

Bola o‘zi bajargan faoliyat orqali kasb mohiyatini his qiladi:

- qirqish, yopishtirish, yasash;
- kichik loyihalar yaratish;
- guruh bilan ishlash;
- mehnat qurollaridan xavfsiz foydalanish.

Mini-loyihalar

“Men tanlagan kasb”, “K future profession”, “Oilamdagi kasblar” kabi loyihalar orqali o‘quvchilar o‘z fikrini ifodalaydi, izlanadi, tasvirlaydi.

Rolli o‘yinlar

O‘quvchilar kasb egalari rolida harakat qiladilar:

- “shifoxona”,
- “do‘kon”,

- “maktab”,
- “qurilish maydoni”.

Bu o‘yinlar ijtimoiy tajriba hosil qiladi.

Integratsiyalashgan darslar

Matematika, o‘qish, texnologiya darslarida kasb bilan bog‘liq misollar beriladi:

- muhandislar o‘lchashdan foydalanadi;
- o‘qituvchi yozadi va rejalashtiradi;
- dizayner tasvirlaydi.

Bu kasblarning real hayotdagi ahamiyatini anglashga yordam beradi.

Boshlang‘ich sinfda kasbga yo‘naltirish jarayonlari va ularning samaradorligi

Pedagogik jarayon	**Mazmuni**	**Qo‘llash shakli**	**Samaradorlik natijasi**
Kasblar bilan tanishtirish	Bolalarga turli kasblar haqida ma’lumot berish	Slaydlar, kartochkalar, videolar	Kasblar haqida aniq tasavvur hosil bo‘ladi
Amaliy mehnat mashg‘ulotlari	Kesish, yopishtirish, yasash ishlari	Texnologiya va sinfdan tashqari mashg‘ulotlar	Mehnat ko‘nikmalari shakllanadi
Mini-loyihalar	“Men tanlagan kasb” kabi kichik tadqiqotlar	Guruh yoki individual ish	Izlanish va ijodkorlik rivojlanadi
Rolli o‘yinlar	Kasb egalarining rollarini bajarish	“Shifoxona”, “Do‘kon”, “Maktab” o‘yinlari	Ijtimoiy tajriba, muloqot

			koʻnikmasi oshadi
Integratsiyalashgan darslar	Barcha fanlarda kasblar bilan bogʻlash	Matematika, oʻqish, texnologiya	Kasblarning hayotiy ahamiyati tushuniladi

Samaradorlik shundan iboratki, boshlangʻich sinf oʻquvchisi kasblar bilan erta tanishadi, qiziqishlari shakllanadi va mehnatga boʻlgan ijobiy munosabati mustahkamlanadi.

4. Kasbga yoʻnaltirishda oila, maktab va jamiyat hamkorligi

Oʻquvchini kasbga yoʻnaltirish faqat maktab doirasida emas, balki oila va jamiyat hamkorligida samarali kechadi.

Oila roli

Oila bolaning birinchi tarbiyachisi sifatida:

- uning qiziqishlarini qoʻllab-quvvatlaydi;
- mashgʻulotlarini kuzatadi;
- kasblar haqida toʻgʻri yoʻnaltirilgan maʼlumot beradi.

Oilada farzand faoliyatini qoʻllash kasbiy shakllanishning ilk bosqichidir.

Maktabning vazifasi

Maktabning vazifalari quyidagilar:

- kasbga yoʻnaltirish dasturini ishlab chiqish;
- oʻyin, loyiha va amaliy topshiriqlarni tashkil etish;
- psixolog bilan hamkorlikda qobiliyatni aniqlash.

Jamiyat va mahalla ishtiroki

Jamiyatning oʻrni katta:

- turli kasb egalari bilan uchrashuvlar;
- mahalliy tashkilotlarga ekskursiyalar;
- koʻngilli mutaxassislar ishtiroki.

Jamiyat bolalarni real hayot kasblari bilan tanishtiradi.

Hamkorlikning pedagogik ahamiyati

Oila–maktab–jamiyat uchligi oʻquvchi kasbiy shakllanishining asosiy zanjiridir. Bu hamkorlik orqali:

- qiziqishlar chuqurlashadi;
- qobiliyatlar oʻz vaqtida aniqlanadi;
- kasbiy oʻzlikni anglash kuchayadi.

Kasbga yoʻnaltirishda oila, maktab va jamiyat hamkorligi

Boʻgʻin	**Vazifasi**	**Hamkorlik shakllari**	**Natija**
Oila	Qiziqishlarni qoʻllab-quvvatlash	Birgalikda mashgʻulotlar, suhbatlar	Bolada kasbga nisbatan ichki motiv paydo boʻladi
Maktab	Kasbga yoʻnaltirish dasturini tashkil etish	Dars, loyiha, psixolog bilan ish	Qobiliyatning erta aniqlanishi
Jamiyat	Real kasb egalari bilan bogʻlash	Ekskursiya, uchrashuvlar, mahorat darslari	Bolaning real hayot bilan tanishuvi
Hamkorlik integratsiyasi	Oila, maktab va jamiyatning birgaligi	Uygʻun reja va tadbirlar	Kasbiy oʻzlikning barqaror shakllanishi

Boshlangʻich taʼlim oʻquvchilarini kasbga yoʻnaltirish – kelajakda ongli ravishda kasb tanlaydigan barkamol shaxsni tarbiyalashning poydevori hisoblanadi. Qobiliyatni dastlab aniqlash, mehnatga qiziqish uygʻotish, kasb haqida ijobiy tasavvur berish – bu jarayonning asosiy vazifalaridir. Oʻqituvchi, oila va jamiyatning uygʻun ishlashi orqali oʻquvchilarda kasbiy oʻsishning mustahkam tamal toshi yaratiladi.

GLOSSARIY

Kasbga yo‘naltirish – o‘quvchini kelajak kasbiga tayyorlash jarayoni.

Qiziqish – bolaga yoqadigan faoliyatga moyillik.

Qobiliyat – bolaning tabiiy layoqati va imkoniyati.

Pedagogik jarayon – o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi o‘quv-faoliyat tizimi.

Diagnostika – qiziqish va qobiliyatni aniqlash usullari.

Kuzatish – bolaning xatti-harakatlarini tahlil qilish.

Suhbat – bola bilan muloqot orqali ma’lumot olish.

O‘yin faoliyati – kasbga oid rolli o‘yinlar orqali o‘rganish.

Mini-loyiha – kasb mavzusida kichik ijodiy topshiriqlar.

Hamkorlik – oila, maktab va jamiyatning birgalikdagi ta’siri.

Nazorat savollari

1. Boshlang‘ich ta’limda kasbga yo‘naltirishning asosiy maqsadi nima?
2. O‘quvchi qiziqishini aniqlashda qaysi metodlar qo‘llaniladi?
3. Psixologik diagnostika nima va qanday maqsadda qo‘llanadi?
4. Rolli o‘yinlarning kasbga yo‘naltirishdagi ahamiyati nimada?
5. Mini-loyihalar o‘quvchilarda qanday ko‘nikmalarni rivojlantiradi?
6. Kasbga yo‘naltirishda oila qanday rol o‘ynaydi?
7. Maktabning kasbga yo‘naltirishdagi vazifalari nimalardan iborat?
8. Jamiyat bilan hamkorlikning kasb tanlashga ta’siri nimada?
9. Qobiliyatni aniqlashda kuzatish metodining afzalligi nimada?
10. Kasbga yo‘naltirishning boshlang‘ich sinflarda erta amalga oshirilishining sababi nima?

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

I. RASMIY HUJJATLAR

1. Mirziyoev Sh.M. *Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi.* – Toshkent, 2022.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4312–son qarori. 08.05.2019 y.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-5712–son Farmoni. 29.04.2019 y.

4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 997–son qarori. 08.12.2018 y.

5. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent: Adolat, 2020.

6. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. *Umumiy o‘rta ta’lim davlat standarti.* – Toshkent, 2021.

II. ILMIY MANBALAR

7. Adizov B. *Boshlang‘ich ta’lim metodikasi.* – Toshkent: Fan, 2020.

8. Xolbekov R. *Umumiy pedagogika.* – Toshkent: Innovatsiya Ziyo, 2017.

9. Yusufxo‘jaeva F. *Pedagogik jarayon va shaxs rivojlanishi.* – Toshkent, 2020.

10. Jumaniyozov J. *Pedagogik madaniyat asoslari.* – Toshkent: Ma’naviyat, 2018.

11. Raxmatova D. *Pedagogik kommunikatsiya va muloqot madaniyati.* – Toshkent, 2019.

12. Davletshin M.G. *Pedagogika tarixi.* – Toshkent: TDPU, 2002.

13. Jo‘raeva D.A. *Boshlang‘ich ta’lim metodikasi va innovatsiyalar.* – Toshkent: Fan, 2020. – 215 b.

14. Karimova V.M. *Psixologiya professionalnoy deyatelnosti pedagoga.* – Toshkent: O‘qituvchi, 2018. – 240 b.

15. Xalilova N.Sh. *Pedagogik madaniyat va professional etika.* – Samarqand: SamDU, 2019. – 180 b.

16. Abdullaeva M. *Pedagogik psixologiya.* – Toshkent: Iqbol, 2017. – 198 b.

17. Bim-Bad B.M. *Pedagogicheskaya kultura uchitelya.* – Moskva: Akademiya, 2005. – 280 s.

18. Makarenko A.S. *Pedagogicheskaya poema.* – Moskva: Pedagogika, 1988. – 352 s.

19. Slastenin V.A. *Pedagogicheskaya kultura i professionalizm uchitelya.* – Moskva: Akademiya, 2002. – 240 s.

20. Saidaxmedova N. *Pedagogik madaniyat va uning shakllanish asoslari.* – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 156 b.

21. Xodjaeva D. *Pedagogik madaniyat va o‘qituvchi faoliyati rivojlanishi omillari.* – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – 216 b.

22. Jalolov O. *Pedagogik psixologiya asoslari.* – Toshkent: Universitet, 2020. – 192 b.

23. Saidaxmedova N. *Pedagogik etika va kommunikativ madaniyat.* – Toshkent: Noshir, 2020. – 186 b.

24. Saidmurodov N. *Pedagogik mahorat va kasbiy kompetensiya asoslari.* – Toshkent: Fan, 2016.

25. Ochilov M. *Pedagogik madaniyat asoslari.* – Toshkent: TDPU, 2019.

26. Ziyomuhamedov B. *Kasbiy kompetensiyani rivojlantirish nazariyasi.* – Toshkent: Istiqlol, 2021.

27. Yusupov R. *Pedagogik hamkorlik va ijtimoiy muhitning o‘qituvchi faoliyatiga ta’siri.* – Samarqand, 2018.

28. Abdullaeva Sh. *Innovatsion pedagogika va raqamli ta’lim texnologiyalari.* – Toshkent: TDPU, 2022.

29. Rahimova D. *Refleksiv yondashuv asosida pedagogik malaka rivojlanishi.* – Toshkent, 2020.

III. ChET EL ADABIYoTI

30. Aristotle. *Politika.* – Moscow: Mysl, 1983.

31. Plato. *Gosudarstvo (Davlat).* – Moscow: Nauka, 1989.

32. Avloniy A. *Turkiy guliston yoxud axloq.* – Toshkent: O‘qituvchi, 1992.

33. Komenskiy Ya.A. *Buyuk didaktika.* – Moskva: Pedagogika, 1982.

34. Dewey J. *Democracy and Education.* – New York: Macmillan, 1916.

35. Bruner J. *The Process of Education.* – Cambridge: Harvard University Press, 1960.

36. Bruner J. *The Culture of Education.* – Cambridge: Harvard University Press, 1996.

37. Anderson L.W., Krathwohl D.R. *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing.* – New York: Longman, 2001.

38. Fullan M. *The New Meaning of Educational Change.* – London: Routledge, 2015.

39. Amonashvili Sh.A. *Lichnostno-gumanisticheskaya pedagogika.* – Tbilisi: Metsniereba, 1990.

40. Mudrik A.V. *Sotsial’naya pedagogika.* – Moskva: Akademiya, 2004.

41. Vygotskiy L.S. *Pedagogicheskaya psixologiya.* – Moscow: Pedagogika, 1991.

42. Vygotskiy L.S. *Psixologiya razvitiya rebenka.* – Moskva: Pedagogika, 1984.

IV. XALQARO TAShKILOTLAR MATERIALLARI

43. UNESCO. *Primary Education Standards and Global Practices.* – Paris, 2019.

44. UNESCO. *Teacher Professionalism and Education Quality.* – Paris, 2017.

45. UNESCO. *ICT Competency Framework for Teachers.* – Paris, 2019.

46. UNESCO. *Transforming Education: Teacher Competence and Professional Culture.* – Paris, 2020.

47. UNICEF. *Primary Education Development Program.* – New York, 2021.

48. OECD. *PISA 2018 Results: Singapore Country Report.* – Paris, 2019.

49. OECD. *Education at a Glance.* – Paris, 2023.

V. SINGAPUR TA'LIM TIZIMI BO'YIChA MANBALAR

50. Sharpe L., Gopinathan S. *After Effectiveness: New Directions in the Singapore School System.* – Journal of Education Policy, 2002.

51. Goh C.B., Gopinathan S. *Education in Singapore: Developments since 1965.* – Singapore: Pearson, 2008.

52. Tan C. *Learning from Singapore: The Power of Paradox.* – Asia Pacific Journal of Education, 2012.

53. Dimmock C., Goh J. *Transforming Singapore Schools.* – Educational Research for Policy and Practice, 2011.

54. Teo A.K. *Smart Nation and Digital Learning in Singapore.* – Singapore Journal of Education, 2019.

55. Ministry of Education Singapore. *Official Reports and Policy Papers.* – Singapore, 2023.

ABDUMALIK KUCHKINOV YULDASHOVICH

BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA KASBIY MADANIYAT

(DARSLIK)

60110500-Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabalari uchun

Muharrir: X. Tahirov
Texnik muharrir: S. Meliquzieva
Musahhih: M. Yunusova
Sahifalovchi: A. Isxoqov

Nashr. lits № 193329. 23.12.2023 y.
Bosishga ruxsat etildi 25.12.2023 y.
Bichimi 60x84 1/16. Ofset qog‘ozi. ‘‘Cambria’’
garniturasi. Hisob-nashr tabog‘i. 24.5.
Adadi 100 dona. Buyurtma № 48.

«Yangi chirchiq prints» MChJ bosmaxonasida chop etildi.

ISBN 978-0910-615-38-3